

Sygn. akt I PK 11/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 marca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)
SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)
SSN Halina Kiriło

w sprawie z powództwa A.W.

przeciwko C. Spółce Akcyjnej Oddziałowi w Polsce z siedzibą w T.

o wynagrodzenie za godziny nadliczbowe, dodatek za pracę w godzinach nocnych,

dodatek za pracę w niedzielę i święta, dodatek za czas dyżuru, ryczałty za noclegi,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 20 marca 2018 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Społecznych w P.

z dnia 26 lipca 2016 r.,

1. oddala skargę kasacyjną w zakresie rozstrzygnięcia obejmującego ryczałty za noclegi w kwocie 14.414.89 złotych;

2. uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 1. w pozostałym zakresie oraz w punkcie 2. i w tej części przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powód A.W. domagał się zasądzenia na jego rzecz od pozwanej C.Spółki Akcyjnej Oddział w Polsce z siedzibą w T. następujących kwot: 6.283 zł tytułem dodatku za pracę w godzinach nadliczbowych, 8.247 zł tytułem dodatku za średniookresowe godziny nadliczbowe, 1.001 zł tytułem dodatku za pracę w godzinach nocnych, 941 zł tytułem dodatku za pracę w niedziele i święta, 1.702 zł tytułem dodatku za czas dyżuru, 14.414,89 zł tytułem ryczałtu za noclegi za okres od dnia 1 kwietnia 2010 r. do dnia 20 maja 2011 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wymagalności każdego z roszczeń.

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w T. wyrokiem z dnia 2 kwietnia 2014 r. zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 308,20 zł tytułem wynagrodzenia za godziny nadliczbowe z ustawowymi odsetkami od dnia 24 lutego 2012 r. (pkt 1a), kwotę 1.702 zł z tytułem wynagrodzenia za czas dyżuru z ustawowymi odsetkami od dnia 24 lutego 2012 r. (pkt 1b), oddalił powództwo dalej idące o wynagrodzenie za godziny nadliczbowe (pkt 2), oddalił powództwo o dodatek za pracę w niedziele i święta i ryczałty za noclegi (pkt 3), umorzył postępowanie o dodatek za pracę w godzinach nocnych (pkt 4) oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt 5-7).

Sąd Rejonowy ustalił, że powód był zatrudniony w pozwanej Spółce od dnia 5 listopada 2007 r. do dnia 20 maja 2011 r. na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego w przewozach międzynarodowych w pełnym wymiarze czasu pracy. Powód rozpoczynał pracę od włączenia tachografu zapisującego czas jego aktywności do zakończenia pracy. Podczas wykonywania pracy za granicą nocował w samochodzie na leżance fabrycznie zamontowanej w kabinie kierowcy. Przed podjęciem zatrudnienia został poinformowany o możliwości korzystania z bazy noclegowej, ale zdecydował się na spanie w kabinie samochodu. Biegła sądowa z zakresu transportu samochodowego na podstawie zapisów tachografu ustaliła, że powód prawidłowo operował przełącznikiem grup czasowych, wykazując inną pracę, dyspozycję i wypoczynek. Na podstawie list płac i dokonanych ustaleń co do czasu pracy biegła przyjęła, że w spornym okresie od dnia 15 lutego 2009 r. do dnia 20 maja 2011 r. powód wypracował 1.138 godzin i 51 minut godzin nadliczbowych. Z tego pozwana zrekompensowała mu 312 godzin w postaci dodatkowych dni wolnych od pracy oraz wypłaciła kwotę 3.593,53 zł. Przy założeniu, że powód miał

stałe wynagrodzenie w kwocie 1.500 zł, jedna godzina miała wartość 8,93 zł, większość godzin nadliczbowych to godziny 50%, powodowi wypłacono rekompensatę pieniężną za około 804 godziny nadliczbowe. Według wyliczeń biegłej powód w spornym okresie pełnił dyżur łącznie przez 199 godz. i 4 minuty, nie dostając z tego tytułu należnego wynagrodzenia.

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd Rejonowy uznał powództwo za częściowo uzasadnione. W pierwszej kolejności Sąd przypomniał o treści art. 151 § 1 i 2 k.p. oraz o obowiązujących normach czasu pracy przewidujących 8-godzinny dzień pracy i 40-godzinny tydzień pracy (art. 129 § 2 k.p., art. 135-138 k.p., art. 143 k.p. i art. 144 k.p.) oraz że do czasu pracy powoda miała zastosowanie ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.), a także wskazał, iż przekroczenie dziennego wymiaru czasu pracy lub przekroczenie wymiaru czasu pracy w okresie rozliczeniowym uprawnia pracownika do dodatku do wynagrodzenia przewidzianego w art. 151¹ § 1 i 2 k.p. w wysokości 100% bądź 50%. Podniósł, że pracodawca nie kwestionował, iż powód pracował w godzinach nadliczbowych, wypłacał mu z tego tytułu dodatek za pracę oraz udzielał czasu wolnego. Istotą sporu było więc ustalenie jaką liczbę godzin nadliczbowych przepracował powód w spornym okresie oraz czy otrzymał za przepracowane godziny wynagrodzenie lub czas wolny. Sąd Rejonowy przyjął na podstawie sporządzonej opinii, że powód przepracował w godzinach nadliczbowych 1.138 godzin i 51 minut, a otrzymał wynagrodzenie za około 804 godziny oraz dni wolne od pracy za 312 godzin. A zatem otrzymał dodatkową rekompensatę pieniężną i czas wolny za 1.116 godzin nadliczbowych. Nie zapłacono mu wynagrodzenia za 22 godziny i 51 minut, co stanowi kwotę 308,20 zł (23 godz. x 13.40 zł), zasądzoną w punkcie 1a wyroku. Sąd Rejonowy zasądził na rzecz powoda również kwotę 1.702 zł. za 199 godzin dyżuru. Natomiast roszczenie o zapłatę dodatku za pracę w niedziele i święta, ryczałtu za noclegi oraz dalej idące powództwo o wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych Sąd Rejonowy oddalił. Ryczałt za noclegi przysługuje, gdy pracodawca nie zapewni pracownikowi bezpłatnego noclegu w warunkach porównywalnych do hotelowych. Z poczynionych w sprawie ustaleń wynikało, że pracodawca zapewnił powodowi noclegi w bazie, ale wybrał on dobrowolnie wariant spania w kabinie samochodu.

Skoro sam dokonał wyboru miejsca noclegu i zrezygnował z bezpłatnych noclegów na rzecz spania w kabinie, to pozbawił się prawa do żądania ryczałtu za noclegi.

Wyrok Sądu Rejonowego zaskarżył apelacją powód w punkcie 2 oddalającym powództwo o wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych oraz w punkcie 3 oddalającym powództwo o wynagrodzenie za pracę w niedziele i święta i ryczałty za noclegi. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie: 1) art. 151¹ § 1 pkt 1 k.p. przez błędną subsumpcję do stanu faktycznego i przyjęcie, że otrzymał wynagrodzenie za około 804 godziny nadliczbowe, podczas gdy nie otrzymał wynagrodzenia, a ponadto nie został zapoznany z listami płac oraz zaliczaniem przepracowanych godzin nadliczbowych, a pozwana informowała go, że wyższe od zasadniczego wynagrodzenie za pracę podyktowane jest premią uznaniową, listy płac zawierają wewnętrzne sprzeczności; 2) art. 151 k.p. przez jego błędną subsumpcję do stanu faktycznego sprawy i przyjęcie, że pozwana zrekompensowała mu 312 godzin w postaci 39 dodatkowych dni urlopu, podczas gdy nigdy nie składał pisemnego wniosku o udzielenie czasu wolnego od pracy w zamian za czas przepracowany w godzinach nadliczbowych, a udzielenie czasu wolnego bez wniosku pracownika nie nastąpiło do końca danego okresu rozliczeniowego; 3) art. 151⁵ § 1 k.p. w związku z art. 9 ust. 1 ustawy o czasie pracy kierowców przez jego niezastosowanie w sytuacji prawidłowo ustalonego przez biegłą sądową z zakresu transportu drogowego wymiaru czasu trwania dyżuru oraz nienaliczenie z tego tytułu wynagrodzenia; 4) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców przez jego niezastosowanie w związku z błędnie ustalonym stanem faktycznym przy przyjęciu, że przed podjęciem zatrudnienia został on poinformowany o możliwości skorzystania z bazy noclegowej oraz samodzielnie zdecydował o nocowaniu w samochodzie; 5) art. 229 k.p.c. oraz art. 233 k.p.c. przez nieuzasadnione uznanie, że dobrowolnie wybrał wariant nocowania w kabinie samochodu; 6) art. 286 k.p.c. przez jego niezastosowanie polegające na niewezwaniu do wyjaśnienia treści opinii biegłej sądowej z zakresu transportu samochodowego w sytuacji, gdy w stanowisku z dnia 20 czerwca 2013 r. zgłosił on istotne do rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy zastrzeżenia co do opinii; 8) art. 328 § 2 k.p.c. przez niewskazanie w treści uzasadnienia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w P. wyrokiem z dnia 26 lipca 2016 r. oddalił apelację oraz zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 900 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za instancję odwoławczą.

Sąd Okręgowy dodatkowo ustalił, że w spornym okresie w pozwanej Spółce obowiązywał regulamin wynagradzania stanowiący w art. 9, iż pracownikowi za czas podróży służbowej poza granice kraju przysługuje ryczałt w wysokości 45 euro. Wysokość ryczałtu nie może być niższa niż diety z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju docelowego, określonej w rozporządzeniu w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży poza granice kraju. Oprócz ryczałtu pracownikowi przysługuje zwrot kosztów innych uzasadnionych wydatków, a w szczególności opłat za autostrady, tunele i drobne naprawy samochodu. Zwrot wydatków następuje w pełnej wysokości po ich udokumentowaniu fakturami, rachunkami, biletami itp. Rozliczenie kosztów podróży następuje w terminie do 25 następnego miesiąca od zakończenia podróży. Powód miał wypłacaną dietę od początku zatrudnienia. W czasie zatrudnienia nie zgłaszał żądań zwrotu kosztów noclegów. Od 2008 r. w bazie we Francji były pomieszczenia z zapleczem socjalnym (pralka, toaleta, suszarka) oraz pomieszczenie do spania. Kierowcy woleli spać w swoich pojazdach pod własną pościelą. Kwota 45 euro miała refundować im koszty wyżywienia oraz noclegu w trakcie podróży poza granicami kraju.

W pozostałym zakresie Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne oraz rozważania prawne Sądu pierwszej instancji z wyjątkiem ustaleń odnoszących się do ryczałtu za noclegi. Bez znaczenia jest bowiem, czy powód sam wybrał nocowanie w kabinie samochodu, skoro w orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że umożliwienie kierowcy w transporcie międzynarodowym spania w kabinie samochodu ciężarowego (nawet przystosowanej do takich celów) nie stanowi zapewnienia pracownikowi bezpłatnego noclegu w rozumieniu przepisu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery

budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.; dalej jako rozporządzenie o zagranicznych podróżach służbowych). Sąd Okręgowy podniósł, że z treści art. 9 regulaminu wynagradzania wynika, że pracownikowi za czas podróży służbowej poza granice kraju przysługuje ryczałt w kwocie 45 euro. Wysokość ryczałtu nie mogła być niższa niż diety z tytułu podróży na obszarze kraju docelowego, określona w rozporządzeniu o zagranicznych podróżach służbowych. Mimo iż przepis ten nie wskazuje wprost, że tak ustalony ryczałt miał rekompensować koszty noclegu, to uzupełniający dowód z przesłuchania stron przekonuje, iż kwota 45 euro obejmowała zarówno koszty wyżywienia, jak i ryczałt za nocleg. Ponadto na terenie Francji znajdowała się baza, w której była możliwość noclegu. Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 9 § 2 k.p. postanowienia układów zbiorowych pracy i porozumień zbiorowych oraz regulaminów i statutów nie mogą być mniej korzystne dla pracowników niż przepisy Kodeksu pracy oraz innych ustaw i aktów wykonawczych. Stosownie do art. 18 § 1 k.p. postanowienia umów i aktów, o których mowa w § 1, mniej korzystne dla pracownika niż przepisy prawa pracy są nieważne; zamiast nich stosuje się odpowiednie przepisy prawa pracy. Oznacza to, że konieczna była weryfikacja czy kwota wypłacana powodowi tytułem należności za odbywane zagraniczne podróże służbowe odpowiadała minimalnym wymogom wynikającym z przepisów wykonawczych do art. 77⁵ § 2 k.p., tj. wynosiła co najmniej 25 % limitu określonego w załączniku do rozporządzenia o zagranicznych podróżach służbowych. W tej kwestii Sąd Okręgowy stwierdził, że przewidziana w regulaminie wynagradzania kwota 45 euro była wyższa niż suma ryczałtów noclegowych przysługujących pracownikowi według przepisów powszechnych określonych w § 9 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz niż dieta, której minimalna granica określona była w art. 77⁵ § 4 k.p. i w okresie objętym żądaniem pozwu wynosiła 23 zł za dobę. Zatem wypłacana powodowi dziennie kwota 45 euro odpowiadała minimalnym wymogom wynikającym z przepisów rozporządzenia o zagranicznych podróżach służbowych. W konsekwencji bezpodstawne było żądanie przez powoda kwoty 14.4014,89 zł tytułem ryczałtu za noclegi.

Z kolei odnosząc się do kwestii wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych Sąd Okręgowy podniósł, że Sąd pierwszej instancji opierając swoje

rozstrzygnięcie na opinii biegłej z dziedziny transportu samochodowego nie naruszył art. 233 k.p.c. Skoro biegła wyliczyła, że powodowi nie zapłacono kwoty 308 zł za 22 godziny i 51 minut pracy w godzinach nadliczbowych, to żądanie dalszych kwot z tego tytułu jest bezzasadne, podobnie jak zapłaty wynagrodzenia za tzw. średniookresowe godziny nadliczbowe. Tym bardziej, że powód w toku postępowania nie umiał wyjaśnić, co rozumie przez to pojęcie i na jakiej podstawie prawnej domaga się zapłaty wynagrodzenia z tego tytułu. Ponadto biegła w oparciu o dostępną dokumentację nie stwierdziła, aby pozwana miała zaległości w stosunku do powoda. To samo dotyczy dodatku za pracę w niedziele i święta. Wynagrodzenie za dyżury zostało zaś uwzględnione w całości.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego wniósł powód. Zaskarżając wyrok w całości, domagał się uchylenia w całości zaskarżonego wyroku i wyroku Sądu Rejonowego w części oddalającej powództwo o wynagrodzenie za godziny nadliczbowe, o dodatek za pracę w niedziele i święta oraz ryczałty za noclegi i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania w tym zakresie Sądowi Rejonowemu, ewentualnie uchylenia zaskarżanego wyroku w całości i orzeczenia co do istoty sprawy przez zasądzenie na jego rzecz kwot zgodnie ze zgłoszonym żądaniem, a także zasądzenia od pozwanej na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Skargę kasacyjną oparto na obydwu podstawach z art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. zarzucając naruszenie:

a) art. 278 § 1 k.p.c. i 236 k.p.c. oraz art. 286 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez oparcie przez Sady obu instancji rozstrzygnięcia w zakresie udzielenia przez pozwaną rekompensaty za przepracowane godziny nadliczbowe wyłącznie na podstawie ustaleń stanu faktycznego dokonanego przez biegłą z przekroczeniem zakresu opinii wskazanego w postanowieniu Sądu pierwszej instancji, a nadto niewyjaśnienie istotnych wątpliwości co do treści tej opinii w sytuacji, gdy skarżący w zarzutach do opinii oraz w apelacji kwestionował wypłatę wynagrodzenia tytułem godzin nadliczbowych podnosząc, iż przyznane mu sumy stanowiły premię uznaniową oraz zwracał uwagę na brak wymaganego przepisami prawa materialnego pisemnego wniosku o udzielenie czasu wolnego w zamian za

czas przepracowany w godzinach nadliczbowych i nieudzielenie tego czasu do końca okresu rozliczeniowego;

b) art 378 § 1 k.p.c. przez nierozpoznanie apelacyjnych zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego, a w konsekwencji nierozważenie przez Sąd drugiej instancji wpływu niezaprzeczonej przez pozwaną okoliczności braku pisemnego wniosku powoda o udzielenie czasu wolnego w zamian za czas przepracowany w godzinach nadliczbowych;

c) art. 316 § 1 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 241¹³ § 2 k.p. i art. 77² § 5 k.p. w związku z art. 77⁵ § 1 k.p. oraz § 13 ust. 1 i 4 oraz § 16 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. poz. 167, dalej jako rozporządzenie z dnia 29 stycznia 2013 r.) polegające na nieustaleniu przez Sądy obu instancji stanu prawnego obowiązującego w chwili zamknięcia rozprawy - niezbadanie sposobu wprowadzenia względem powoda regulaminu wynagradzania, w sytuacji gdy regulamin ten w zakresie należności za czas podróży służbowej poza granice kraju zawierał postanowienia mniej korzystne dla powoda niż przepisy rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r.;

d) art. 316 § 1 k.p.c. i art. 299 k.p.c. w związku z art. 9 regulaminu wynagradzania i art. 9 § 1 k.p. w związku z art. 300 k.p. i art. 65 k.c. przez oparcie ustaleń w zakresie wykładni przepisów regulaminu wynagradzania - jako autonomicznego źródła prawa pracy - na zeznaniach pozwanej, a zatem na wykładni oświadczeń woli w sytuacji, gdy Sąd Okręgowy winien dokonać samodzielnej wykładni postanowień regulaminu z zastosowaniem zasad wykładni aktów normatywnych (w tym wykładni językowej, systemowej i celowościowej), a więc z uwzględnieniem okoliczności, że pozwana konsekwentnie stała na stanowisku, iż dochodzone przez powoda kwoty z tytułu ryczału za nocleg nie należą mu się bowiem dobrowolnie nocował on w kabinie samochodu oraz miał zapewniony nocleg w bazie noclegowej;

e) art. 151² § 1 i 2 k.p. przez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że pozwana udzieliła powodowi rekompensaty za przepracowane godziny nadliczbowe w postaci dodatkowych dni wolnych od pracy w sytuacji, gdy brak było

pisemnego wniosku o udzielenie czasu wolnego w zamian za czas przepracowany w godzinach nadliczbowych (art. 151² § 1 k.p.) oraz nie zostały spełnione przez pracodawcę warunki udzielenia czasu wolnego w zamian za czas przepracowany w godzinach nadliczbowych w postaci: udzielenia czasu wolnego od pracy najpóźniej do końca okresu rozliczeniowego oraz w wymiarze o połowę wyższym niż liczba przepracowanych godzin nadliczbowych (art. 151² § 2 k.p.);

f) art. 9 regulaminu wynagradzania w związku z art. 65 § 1 k.c. przez jego błędną wykładnię i przyjęcie przez Sąd Okręgowy, że kwota 45 euro „ryczałtu” przewidziana w tym przepisie miała refundować koszty wyżywienia oraz noclegu w zagranicznej podróży służbowej w sytuacji, gdy okoliczności takie jak zapewnienie przez pracodawcę kierowcom „pomieszczenia gdzie można było przenocować” w bazie noclegowej oraz przekonanie pozwanej, iż kierowcom korzystającym z własnego wyboru z noclegu w kabinie samochodu nie przysługuje zwrot kosztów noclegu, przemawiały za niecelowością unormowania rozliczenia kosztów noclegu w regulaminie wynagradzania;

g) art. 77⁵ § 4 i § 5 w związku z art. 9 § 2 k.p. w związku z art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców oraz art. 9 regulaminu wynagradzania i § 13 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r., polegające na niezastosowaniu przepisów tego rozporządzenia ustalających minimalny standard wszystkich świadczeń z tytułu podróży służbowych (diety oraz zwrotu kosztów przejazdów, noclegów i innych wydatków), a w ich miejsce niewłaściwe zastosowanie zapisu regulaminu - mniej korzystnego dla pracownika w zakresie określenia wysokości diety za dzień podróży poza granice kraju.

W ocenie powoda zachodzi potrzeba wykładni art. 77⁵ § 3-5 w związku z art. 9 § 2 k.p. oraz art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców budzących poważne wątpliwości oraz wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów co do roszczenia o zapłatę ryczałtów za noclegi. Natomiast w zakresie pozostałych roszczeń skarga jest oczywiście uzasadniona, gdyż nie mogą być uznane za dowód w sprawie wypowiedzi biegłej wykraczające poza zakres udzielonego przez sąd zlecenia. Dowód z opinii nie może służyć do ustalenia i oceny faktów oraz wskazania sposobu rozstrzygnięcia sprawy, a za takie ustalenie należy uznać wskazaną jednoznacznie w opinii biegłej okoliczność, że „zrekompensowano

powodowi 312 godzin nadliczbowych w postaci 39 dodatkowych dni wolnych od pracy oraz wypłacono w sumie 3.593,53 zł za przepracowane nadgodziny” czy „oddano 312 godzin w postaci dodatkowych dni wolnych od pracy oraz wypłacono kwotę 3.593,53 zł za przepracowane godziny nadliczbowe”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się częściowo uzasadniona, ponieważ nie wszystkie podniesione w niej zarzuty można podzielić.

Rozważania w rozpoznawanej sprawie należy rozpocząć od przypomnienia, że kwestia minimalnej wysokości ryczałtów za noclegi była jednolicie postrzegana w orzecznictwie Sądu Najwyższego – odmiennie niż w orzecznictwie sądów powszechnych - po wyrażeniu stanowiska w tym przedmiocie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego w uchwale z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164 z glosą M. Skąpskiego OSP 2016 nr 5, poz. 49; M. Miąsko, LEX/el/ 2015 oraz M. Nabielec Kwartalnik KSSiP 2015 nr 3, s. 125) oraz w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47). W uchwałach tych przyjęto, że zapewnienie pracownikowi - kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. o zagranicznych podróżach służbowych, co powoduje, że pracownikowi przysługuje zwrot kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonych w § 9 ust. 1-3 tego rozporządzenia albo na korzystniejszych warunkach i wysokości, określonych w umowie o pracę, układzie zbiorowym pracy lub innych przepisach prawa pracy.

Ocena prawna zmieniła się jednak po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (OTK-A 2016/93), który orzekł, że art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - Kodeks pracy w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w

państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Trybunał między innymi uznał za wadliwą konstrukcję odesłania zawartą w art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie tylko z uwagi na jej kaskadowy charakter, ale także ze względu na uregulowanie określonego rodzaju stosunków prawnych (tj. należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem przez kierowców podróży służbowej) poprzez odesłanie do nieadekwatnej dla tych stosunków materii uregulowanej w ogólnych zasadach przyjętych w art. 77⁵ § 3-5 k.p., co również jest sprzeczne z właściwą techniką stosowania przepisów odsyłających. Podkreślono, że racjonalny ustawodawca, decydując się na odrębne od przepisów ogólnych Kodeksu pracy uregulowanie definicji podróży służbowej w odniesieniu do określonej kategorii pracowników, powinien kierować się uzasadnioną potrzebą przyjęcia odmiennych rozwiązań prawnych wobec tej grupy, inaczej bowiem naraża się na zarzut niekonstytucyjnego różnicowania sytuacji prawnej podmiotów prawa. Jeśli ze względu na charakter wykonywanej pracy uznaje, że istnieje potrzeba odrębnej, szczególnej względem Kodeksu pracy regulacji w odniesieniu do konkretnej kategorii pracowników, to ustanowienie tych przepisów powinno mieć charakter adekwatny do specyfiki wykonywanej przez nich pracy. Celem ustanowienia norm o charakterze *lex specialis* jest bowiem konieczność odmiennego od zasad ogólnych, bardziej odpowiedniego dla danego obszaru stosunków społecznych uregulowania prawnego wynikającego ze specyfiki tych stosunków. Ustanawianie przepisów o charakterze *lex specialis* samo w sobie musi uwzględniać specyfikę regulowanej dziedziny, inaczej bowiem nie ma podstaw do odstąpienia od zasad ogólnych, a działanie ustawodawcy może zostać uznane za nieracjonalne.

Po wydaniu powyższego wyroku Trybunału Konstytucyjnego Sąd Najwyższy wydał szereg orzeczeń, w których, dokonał modyfikacji dotychczasowej, utrwalonej już linii orzeczniczej w zakresie przysługujących kierowcom w transporcie międzynarodowym ryczałtów za noclegi (por. wyroki: z dnia 7 lutego 2017 r., II PK 359/15, LEX nr 2252203; z dnia 14 lutego 2017 r., I PK 77/16, LEX nr 2258054; z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, LEX nr 2242158; w dwóch sprawach z dnia 8

marca 2017 r., II PK 409/15, LEX nr 2306366 i II PK 410/15, LEX nr 2306367; z dnia 9 marca 2017 r., I PK 309/15, LEX nr 2273875; z dnia 27 kwietnia 2017 r., I PK 90/16, LEX nr 2282387; z dnia 30 marca 2017 r., II PK 16/16, LEX nr 2306363; z dnia 17 maja 2017 r., II PK 106/16, LEX nr 2306361; z dnia 30 maja 2017 r., I PK 148/16, LEX nr 2319690; z dnia 30 maja 2017 r., I PK 154/16, LEX nr 2353606; z dnia 30 maja 2017 r., II PK 122/16, LEX nr 2312474; z dnia 26 lipca 2017 r., I PK 251/16, LEX nr 2375937; z dnia 14 września 2017 r., III PK 131/16, LEX nr 2390690; z dnia 30 listopada 2017 r., II PK 223/16, LEX nr 243444; z dnia 19 grudnia 2017 r., I PK 249/16, LEX nr 2440465). W swoich najnowszych orzeczeniach Sąd Najwyższy wskazuje między innymi, że konsekwencją powołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, jest utrata aktualności uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, w zakresie, w jakim wskazywała ona, że postanowienia zakładowych przepisów prawa pracy regulujących kwestie świadczeń należnych kierowcom zatrudnionym w transporcie międzynarodowym z tytułu podróży służbowych nie mogą przewidywać świadczeń w wysokości niższej niż przewidziane w aktach wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ k.p. (por. wyroki z dnia 8 marca 2017 r., II PK 409/15, LEX nr 2306366 oraz II PK 410/15, LEX nr 2306367). Przyjęto również, że dysponowanie przez kierowcę pojazdem z miejscem do noclegu, który uznał za wystarczający do odpoczynku i regeneracji sił, umożliwiało ograniczenie w zakładowym regulaminie wynagradzania świadczeń z tytułu zagranicznej podróży służbowej do wysokiej i stałej diety, pokrywającej wszystkie niezbędne wydatki socjalne kierowcy także z tytułu noclegów (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2017 r., I PK 77/16, LEX nr 22548054). Sąd Najwyższy wskazał także, że nie stanowi naruszenia prawa określenie w przepisach zakładowych lub w umowie o pracę powyższych należności w wysokości niższej od wysokości ryczałtów, przewidzianych w rozporządzeniach wykonawczych, wydanych na podstawie art. 77⁵ § 5 k.p. (por. wyrok z dnia 9 marca 2017 r., I PK 309/15, LEX nr 2273875). Wszystkie wypowiedzi Sądu Najwyższego po dacie ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego mają zatem wspólny mianownik. Bez względu na towarzyszącą argumentację, polega on na tym, że rozliczenie kosztów noclegu kierowcy, jeśli zostało usankcjonowane w układzie

zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania bądź umowie o pracę, może być mniej korzystne od 25% ryczałtu za nocleg, o którym mowa w rozporządzeniu o zagranicznych podróżach służbowych. Zwrócić także należy uwagę, że powyższe stanowisko zostało uwzględnione w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (LEX nr 2379708), w której Sąd Najwyższy przyjął, że po pierwsze u pracodawcy „prywatnego” ryczałt za nocleg może być w układzie zbiorowym pracy, regulaminie lub umowie o pracę ustalony na niższym poziomie niż w rozporządzeniu dotyczącym sfery budżetowej, po drugie sąd ma prawo (obowiązek) szacunkowo badać, czy przyjęty pułap ryczałtu daje kierowcy realną możliwość zaspokojenia potrzeb noclegowych w godnych i regenerujących warunkach. W razie stwierdzenia, że wyznacznik ten nie został zrealizowany, należy rozważyć, czy pracownik nabywa prawo do zapłaty, a przy ustalaniu należnej kwoty trzeba uwzględnić jednostkowe okoliczności sprawy, a gdy ściśle ustalenie wysokości żądania nie jest możliwe lub nader utrudnione, sąd ma prawo skorzystać z rozwiązania przewidzianego w art. 322 k.p.c. (zob. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2017 r., II PK 122/16, LEX nr 2312474).

Mając na uwadze powyższe tezy, zachodzi konieczność spojrzenia na zarzuty skargi kasacyjnej odnoszące się do ryczałtu za noclegi z uwzględnieniem orzecznictwa Sądu Najwyższego, wydanego po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15. Z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że kwota ryczałtu ustalona w regulaminie wynagradzania na pokrycie kosztów pobytu za granicą w kwocie 45 euro za dobę rekompensowała pracownikom pozwanej, w tym powodowi, zarówno koszty wyżywienia, jak i noclegów. W orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że ustalenie treści oświadczenia woli należy do ustaleń faktycznych i wchodzi w zakres podstawy faktycznej rozstrzygnięcia sądu, a uchybienia w tym zakresie mogą być - z ograniczeniami przewidzianymi w art. 398 § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c. - wykazywane w ramach podstawy przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. Nie wystarczy więc zarzut naruszenia art. 65 § 2 k.c. i twierdzenie, że wola stron była inna niż ustalono, gdy nie zostały podważone ustalenia, na podstawie których stwierdzono taką wolę stron (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2006 r., I CSK 175/05, LEX nr 424367; z dnia 26 stycznia 2011 r., I UK 281/10, LEX nr 786372; z dnia 23 stycznia 2012 r., II UK 93/11, LEX nr 1163333; z dnia 4

kwietnia 2014 r., II CSK 405/13, LEX nr 1480316). A zatem, wbrew odmiennemu twierdzeniu powoda, przyjęcie w regulaminie wynagradzania, że pracownik pozwanej będzie otrzymywał jako ryczałt kwotę 45 euro na pokrycie kosztów pobytu poza granicą powoduje, iż ustalone w tej wysokości koszty nie są mniej korzystne niż przepisy powszechne w zakresie minimalnych kosztów wyżywienia (art. 77⁵ § 4 k.p.) i ryczałtu za nocleg (§ 9 rozporządzenia o zagranicznych podróżach służbowych), co prawidłowo uwypuklił w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy analizując wysokość tak ustalonej kwoty w nawiązaniu do przepisów rozporządzenia. Nie ma bowiem przeszkód, aby należności na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową zostały określone w postaci jednej zryczałtowanej kwoty, która może być różnie nazwana (dieta, ryczałtem, należnością na pokrycie kosztów podróży itp.; zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2015 r., II PK 248/14, LEX nr 1816556), a poza sporem pozostawało w sprawie, że od początku zatrudnienia taka kwotę powód otrzymywał. Tym samym nie można uznać zarzutu naruszenia art. 9 regulaminu wynagradzania w związku z art. 65 § 1 k.c. oraz pozostałych kasacyjnych zarzutów naruszenia prawa materialnego odnoszących się do art. 77⁵ § 1 -5 k.p. w związku z 13 ust. 1, 2 i 4 i § 16 ust. 1 i 2 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. oraz art. 9 § 2 k.p. w związku z art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców. Tylko dla porządku należy zauważyć, że w okresie objętym żądaniem pozwu obowiązywało rozporządzenie o zagranicznych podróżach służbowych. Wobec tego całkowicie nieuprawnione jest stanowisko powoda, że Sąd Okręgowy naruszył wskazane w skardze przepisy rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. Zgodnie z zasadą nieretroakcji nowego prawa nie stosuje się do oceny zdarzeń prawnych i ich skutków, jeżeli miały miejsce i skończyły się przed jego wejściem w życie.

Uzasadnione są zaś zarzuty skargi kasacyjnej odnoszące się do orzeczenia obejmującego wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych oraz niedziele i święta. Powód słusznie dowodzi, że Sąd Okręgowy naruszył art. 378 § 1 k.p.c. Powołany przepis nakłada na sąd obowiązek rozpoznania sprawy w granicach apelacji, co oznacza obowiązek odniesienia się do wszystkich zarzutów apelacji, przez ocenę ich trafności, zasadności, wpływu na treść rozstrzygnięcia. Sąd Najwyższy wielokrotnie w swoim orzecznictwie wskazywał, że granice apelacji

wyznaczają ramy, w których sąd drugiej instancji powinien rozpoznać sprawę na skutek jej wniesienia. Określają je sformułowane w apelacji zarzuty i wnioski, które implikują zakres zaskarżenia, a w konsekwencji kognicję sądu odwoławczego, a także złożone wnioski dowodowe, których sąd ten nie musi uwzględnić, ale ma obowiązek się do nich odnieść w uzasadnieniu orzeczenia. Jest to istotne zwłaszcza, gdy w apelacji kwestionuje się ocenę dowodów i ustaleń poczynionych w pierwszej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2014 r., II PK 226/13, LEX nr 1500666). Ponadto sąd drugiej instancji w ramach ustalonego stanu faktycznego stosuje z urzędu właściwe prawo materialne. Dlatego sąd rozpoznający apelację powinien odnieść się do wszystkich tych zdarzeń i zarzutów zgłoszonych w postępowaniu apelacyjnym, które mogły spowodować skutki materialnoprawne (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2016 r., V CSK 504/15, LEX nr 2054102 i powołane tam orzeczenia czy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2015 r., II PK 65/14, LEX nr 1663405). Podnosząc, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał wszystkich zarzutów apelacji, powód wskazał, że dotyczyło to zaniechania rozważenia zarzutu wadliwej oceny dowodu, jakim była opinia biegłej z zakresu transportu samochodowego. W apelacji kwestionował aprobującą ocenę tego dowodu zarzucając, że akceptacja opinii przez Sąd pierwszej instancji nie uwzględniała zgłoszonych przez niego w piśmie procesowym z dnia 20 czerwca 2013 r. zarzutów w nawiązaniu do art. 151² k.p., zgodnie z którym w zamian za czas przepracowany w godzinach nadliczbowych pracodawca na pisemny wniosek pracownika, może udzielić mu w tym samym wymiarze czasu wolnego od pracy (§ 1). Udzielenie czasu wolnego w zamian za czas przepracowany w godzinach nadliczbowych może nastąpić także bez wniosku pracownika. W takim przypadku pracodawca udziela czasu wolnego od pracy, najpóźniej do końca okresu rozliczeniowego, w wymiarze o połowę wyższym niż liczba przepracowanych godzin nadliczbowych, jednakże nie może to spowodować obniżenia wynagrodzenia należnego pracownikowi za pełny miesięczny wymiar czasu pracy (§ 2). W przypadkach określonych w § 1 i 2 pracownikowi nie przysługuje dodatek za pracę w godzinach nadliczbowych (§ 3). Mimo obowiązku wynikającego z art. 378 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy nie odniósł się do tego zarzutu, a jakichkolwiek rozważań w tej kwestii nie poczynił również Sąd pierwszej instancji.

Samo stwierdzenie, że „zrekompensowano powodowi 312 nadgodzin w postaci dodatkowych dni wolnych od pracy” nie daje odpowiedzi na zarzuty apelacji czy udzielenie czasu wolnego nastąpiło na wniosek powoda, czy bez jego wniosku do końca okresu rozliczeniowego oraz czy powodowi zostało wypłacone normalne wynagrodzenie za wykonaną pracę w czasie przepracowanych godzin nadliczbowych (art. 80 zdanie pierwsze k.p.). W przypadku udzielenia czasu wolnego od pracy w tym samym wymiarze godzin nadliczbowych pracodawca nie płaci dodatku za pracę w godzinach nadliczbowych, ale nie zwalnia go to z obowiązku wypłaty podstawowego składnika wynagrodzenia za przepracowane godziny nadliczbowe, jakim jest normalne wynagrodzenie za wykonanie tej pracy (art. 151² § 1 *in principio* k.p.), które może różnić się od wynagrodzenia, jakie pracownik uzyskałby gdyby w udzielonym mu czasie wolnym pracował. Za udzielony na wniosek pracownika czas wolny od pracy w zamian za przepracowane godziny nadliczbowe pracownikowi nie przysługuje wynagrodzenie, jakie uzyskałby, gdyby w tym czasie (wolnym od pracy) pracował, ale normalne wynagrodzenie za rzeczywiście wykonaną pracę w godzinach nadliczbowych, bez dodatku za taką pracę (art. 13 zdanie pierwsze w związku z art. 80 zdanie pierwsze i art. 151² § 1 k.p.). Wynagrodzenie to jest płatne w zaakceptowanym przez pracodawcę terminie (lub terminach) wykorzystania udzielonego czasu wolnego od pracy, w przeciwnym razie pracownik w okresie wykorzystywania udzielonego mu czasu wolnego od pracy pozostałby bez dochodu z pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2010 r., I PK 157/09, OSNP 2011 nr 15-16, poz. 200). Również w zamian za przepracowany czas wolny od pracy udzielany z inicjatywy pracodawcy w wymiarze o połowę wyższym niż liczba przepracowanych godzin nadliczbowych pracownik nie otrzyma dodatku za pracę w godzinach nadliczbowych (art. 151² § 3 k.p.), ale otrzyma normalne wynagrodzenie za tę wykonaną pracę w godzinach nadliczbowych, które jednak nie może powodować obniżenia wynagrodzenia należnego pracownikowi za pełny miesięczny wymiar czasu pracy. Stąd prawidłowo zarzuca powód, że istotne znaczenie przy udzielaniu czasu wolnego ma pisemny wniosek pracownika o udzielenie czasu wolnego za czas przepracowany w godzinach nadliczbowych. Stosownie do art. 8a rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie zakresu prowadzenia przez

pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu prowadzenia akt osobowych pracownika (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 894) do karty ewidencji czasu pracy pracownika dołącza się jego wnioski o udzielenie czasu wolnego od pracy w zamian za czas przepracowany w godzinach nadliczbowych. Wobec tego, jeżeli pracodawca nie dysponuje pisemnym wnioskiem pracownika, należy przyjąć domniemanie, że udzielenie czasu wolnego nastąpiło z inicjatywy pracodawcy. Należy pamiętać, że udzielenie czasu wolnego przez pracodawcę musi nastąpić w tym samym okresie rozliczeniowym. Ponadto praca w godzinach nadliczbowych występuje nie tylko w związku z pracą wykonywaną ponad przedłużony dobowy wymiar czasu pracy, wynikający z obowiązującego pracownika systemu i rozkładu czasu pracy (art. 151 § 1 k.p.), ale także wskutek przekroczenia przeciętnej tygodniowej normy czasu pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym, z tym zastrzeżeniem, że gdy przekroczenie normy tygodniowej nastąpiło z powodu pracy w godzinach nadliczbowych dobowych, to dodatek za pracę należy wypłacić wyłącznie za godziny nadliczbowe dobowe (art. 151¹ § 2 k.p. w związku z art. 11 ust. 1 ustawy o czasie pracy kierowców). Przypomnieć trzeba, że ustalenie podstawy prawnej wyroku (kwalifikacja prawna żądania), wykładnia mających zastosowanie przepisów prawa oraz dokonanie subsumcji roszczenia procesowego pod właściwą normę prawa materialnego należą do sądu, który nie jest związany podstawą materialną żądania wskazaną przez powoda (*da mihi factum, dabo tibi ius*; por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasady prawnej z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2009 r., V CSK 439/08, LEX nr 518121; z dnia 28 marca 2014 r., III CSK 156/13, LEX nr 1489247; z dnia 13 listopada 2014 r., V CNP 8/14, LEX nr 1622336). Tym samym, wbrew odmiennemu twierdzeniu Sądu Okręgowego, powód nie był zobowiązany do podania podstawy prawnej żądania godzin nadliczbowych ani dodatku za pracę w niedzielę i święta.

Prawidłowo zarzuca także powód zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 278 § 1 k.p.c. i 236 k.p.c. oraz art. 286 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., które wiąże z pominięciem przez Sądy obydwu instancji zarzutów do opinii biegłej sądowej z zakresu transportu samochodowego. Wskazać trzeba, że lakoniczne

ustalenia stanu faktycznego odnośnie do czasu pracy powoda i wypłaconego wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych oraz niedziele i święta Sądy orzekające dokonały na podstawie opinii biegłej. Stosownie do art. 286 k.p.c. sąd może zażądać ustnego wyjaśnienia opinii złożonej na piśmie, może też w razie potrzeby zażądać dodatkowej opinii od tych samych lub innych biegłych. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważa pogląd, że sąd rozpoznający sprawę powinien w każdej sytuacji rozważyć i racjonalnie ocenić potrzebę, a nawet konieczność, wezwania biegłego na rozprawę w celu wyjaśnienia pojawiających się wątpliwości (por. wyroki z dnia 24 czerwca 2008 r., I UK 373/07, LEX nr 496398 i z dnia 28 października 2008 r., I UK 84/08, OSNP 2010 nr 9-10, poz. 120). Żądanie ustnego wyjaśnienia opinii staje się obowiązkiem sądu między innymi wówczas, gdy strona zgłasza zastrzeżenia do opinii pisemnej lub wyraża zamiar zadawania biegłemu pytań celem uzyskania dodatkowych wyjaśnień (por. wyroki z dnia 13 kwietnia 1965 r., II CR 8/65, LEX nr 5778; z dnia 13 marca 1969 r., II CR 65/69, LEX nr 6474; z dnia 16 września 1998 r., II UKN 220/98, OSNAPIUS 1999 nr 18, poz. 597; z dnia 17 czerwca 2010 r., III CSK 297/09, LEX nr 852669; z dnia 10 stycznia 2012 r., I UK 236/11, LEX nr 1126915). Jeżeli strona zgłasza zastrzeżenia do pisemnej opinii biegłego i w związku z tym wnosi o jego wezwanie na rozprawę celem uzyskania ustnych wyjaśnień w zakresie zgłoszonych zastrzeżeń, nieuwzględnienie tego wniosku stanowi uchybienie procesowe uzasadniające zaskarżenie wyroku, gdyż może ono prowadzić do sprzeczności pomiędzy zebrany w sprawie materiałem a stanem rzeczywistym, a w konsekwencji wpłynąć na wynik sprawy. Nie można przecież wykluczyć, że dopiero ustne wyjaśnienie biegłego pozwoli na pełne wyjaśnienie sprawy (por. wyroki z dnia 14 marca 1975 r., II CR 34/75, LEX nr 7673; z dnia 20 stycznia 1989 r., II CR 310/88, LEX nr 8940; z dnia 28 października 2008 r., I UK 84/08, LEX nr 558574). W wyroku z dnia 17 marca 2017 r., III CSK 84/16 (LEX nr 2298270), Sąd Najwyższy uznał, że przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego nie może ograniczać się do złożenia przez biegłego pisemnej opinii do akt sprawy, a biegły powinien zostać wezwany na rozprawę, aby strony mogły mu zadawać pytania. W przypadku rozpoznawania sprawy w kolejnej instancji ma to znaczenie wtedy, gdy strona podnosi nowe zarzuty do treści opinii. Wprawdzie zażądanie ustnego

wyjaśnienia opinii stanowi uprawnienie, a nie obowiązek sądu (art. 286 i 290 § 1 k.p.c.), to jednak staje się jego obowiązkiem nie tylko wtedy, kiedy wyjaśnień takich wyraźnie domagają się strony, ale także wtedy, kiedy strony podnoszą zastrzeżenia wymagające wyjaśnień, bądź kiedy sąd zauważa braki bądź nielogiczności w opinii pisemnej. Mimo konsekwentnie prezentowanego przez powoda stanowiska, że nie składał on wniosków o udzielenie czasu wolnego, a uwidocznione na listach płac dodatkowe wynagrodzenie stanowiło premię uznaniową, kwoty uwidocznione na listach płac nie znajdują potwierdzenia w wykazie godzin (k-246-248 a.s.) biegła nie została wezwana na rozprawę ani nie została zobowiązana do ustosunkowania się na piśmie do zarzutów powoda.

Zasadność zarzutów dotyczących naruszenia przepisów postępowania zwalnia Sąd Najwyższy z konieczności rozważenia zarzutów obrazy prawa materialnego. Nie jest bowiem możliwe prawidłowe zastosowanie prawa materialnego bez zgodnego z prawem procesowym ustalenia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia (por. z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 76/12, LEX nr 122981; z dnia 11 marca 2003 r., V CKN 1825/00, LEX nr 784216; z dnia 10 marca 2011 r., II PK 241/10, LEX nr 817524). W wyroku z dnia 9 lutego 2017 r., II PK 364/16 (Monitor Prawa Pracy 2017 nr 5, s. 260-270) Sąd Najwyższy przyjął, że sprawiedliwe rozpatrzenie sprawy wymaga stosowania prawa materialnego, a to ustalenia wpierw co najmniej dostatecznej (wystarczającej) podstawy faktycznej rozstrzygnięcia.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ i art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.